

КОЖНА ТРАВИЧКА НА СВОЄМУ КОРЕНІ РОСТЕ

Формування громадянськості молодших школярів

Галина АДАМІВ, канд. пед. наук, доцент,
завідувач навчально-виробничої практики,
Бродівський педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича, Львівська обл.

Україна — держава багатонаціональна. Кожен її громадянин незалежно від етнічної приналежності має почуватися на рідній землі комфортно і щасливо. Саме тому виховання у дітей і молоді толерантного ставлення до представників різних націй, поваги до їхніх культур — це запорука миру і процвітання країни.

Шляхи підготовки юного громадянина до життя і діяльності в багатонаціональному суспільстві та засоби формування цивілізованих міжетнічних відносин окреслює автор.

У сучасній школі переважає когнітивний підхід до становлення громадянина, тому за основу беруть формування особистості, яка б мала стійку й активну громадянську позицію та усвідомлені життєві орієнтири.

Виховний процес слід спрямовувати на плекання в учнів переконання в тому, що сила українців — у єдності, що саме єдність є основою процвітання держави. Тільки живучи у злагоді й мирі, можна зберегти Україну.

Наш народ має свою історію, спільну для всіх націй і народностей, які проживають на території України. Щоб стати єдиним народом, необхідно тісно співпрацювати, розуміти й підтримувати одне одного, не звертаючи уваги на штучно створені бар'єри.

Отже, мета громадянського виховання — формування громадянськості учнів в умовах розвитку української державності. **Основні напрями роботи** у цьому ключі:

- виховання почуття гордості за Україну,
- сприяння усвідомленню дітьми особистої відповідальності за долю держави й українського народу,
- прищеплення поваги до державних символів, толерантного ставлення до традицій і культури всіх національностей, що населяють нашу країну.

ГРОМАДЯНСЬКІСТЬ: ЗМІСТ ПОНЯТТЯ В РІЗНІ ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ

До визначення поняття “громадянськість” зверталися провідні філософи різних часів. Так, *Сократ*, *Аристотель* і *Платон* тлумачили його як характерну рису людей, що свідомо виконували громадянські обов'язки і служили задля державного блага.

На думку римських філософів *Цицерона* і *Квінтіліана*, громадянське виховання слід розпочинати з раннього віку, аби особистість, що формується, краще усвідомила правові норми й обов'язки перед державою.

У стародавньому світі особисті інтереси людини у відносинах з державою відходили на другий план. За часів Середньовіччя під впливом релігії громадянина виховували відданим церкві, а не державі. Період Відродження змінив сутність громадянського виховання, зосередивши увагу на формуванні взаємозалежних відносин у суспільстві. На думку *Жан-Жака Руссо*, справжній громадянин — це освічена людина, яка не тільки дотримується норм і правил співжиття, а ще й терпима до інших, незалежно від їхньої соціальної приналежності.

Одним з перших вітчизняних мислителів обґрунтував громадянське виховання *Григорій Сковорода*. Говорячи про становлення людини-громадянина, він наголошував на важливій ролі в цьому процесі

народної педагогіки, яка ґрунтується на засадах гуманізму і природовідповідності.

Основу для формування громадянськості *Костянтин Ушинський* бачив у спеціально створеному освітньому середовищі, в якому поєднується моральне й громадянське виховання, що базується на народних звичаях і традиціях.

Софія Русова вважала, що виховання громадянина має засновуватися на гуманістичних цінностях: доброті, щирості, толерантності, добросовісності, відповідальності, повазі до гідності людини, негативному ставленні до цинізму.

Вихованню особистості, яка підпорядковує свої інтереси колективу й державі, присвячені праці *Антоніа Макаренка*.

На важливості формування громадянськості з раннього дитинства акцентував увагу *Василь Сухомлинський*. У його працях ідеться про виховання патріотизму — відданості рідній землі, любові до Батьківщини, рідного народу, історії, мови й культури.

Громадянськість — усвідомлення кожним громадянином своїх прав і обов'язків щодо держави.
Словник української мови

Аналіз сучасних педагогічних праць вказує на те, що нині, на етапі становлення української державності, громадянське виховання слід націлити, з одного боку, на формування поваги до законів держави, з іншого — на виховання ініціативної, відповідальної особистості, що може реалізовувати себе як громадянина й проявляє повагу до інших націй і народностей.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ

Виховання громадянськості відбувається поетапно — починаючи з набування знань та навичок і завершуючи формуванням стійкої громадянської позиції.

Мета громадянського виховання — підготовка громадянина до життя і діяльності в багатонаціональному суспільстві, формування культури міжетнічних відносин, що передбачає вміння толерантно спілкуватися із представниками різних націй та повагу до їхніх культур.

Дітям потрібно отримати не тільки знання, а й навички суспільного життя, що допоможе становленню особистості як незалежного члена суспільства. **Добровільне дотримання правил громадянського співжиття, усвідомлення своїх прав і обов'язків, визнання людської гідності — основа формування громадянської позиції людини.**

Базові компоненти технології громадянського виховання (за О. Пехотою):

- **змістовий** — оволодіння дітьми доступними для їхнього віку знаннями про державні й народні символи, історію країни, рідного народу, родовід; про культуру, традиції, звичаї українського народу; про природу рідного краю; формування відповідних поглядів на факти громадянського життя країни тощо;
- **емоційно-спонукальний** — позитивне сприйняття навколишнього світу: любов до рідного краю, пошана до національних і державних символів, гордість за бойові та трудові подвиги народу, шанування історії народу і країни, любов до рідної мови; стійкий інтерес до такої інформації; потреба розширювати особистий світогляд, бажання брати участь у суспільній праці, народних обрядах, святах; толерантне ставлення до думок інших людей;
- **операційно-діяльнісний** — реалізація емоційного ставлення й усвідомлених знань у процесі діяльності: допомога дорослим, чемне поводження з батьками й іншими старшими людьми, пошана до пращурів, дбайливе використання природних ресурсів, усвідомлення своєї належності до українського народу; відтворення знань і вмінь у творчій діяльності; спілкування державною мовою, толерантна поведінка тощо.

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ В ДИТЯЧОМУ ВІЦІ

Формування громадянськості починається з перших днів життя дитини. У родинному середовищі малюк спостерігає і переймає ставлення дорослих до національних традицій. Розповіді й бесіди-спогоди про патріотичні справи батьків, розмірковування над минулим Батьківщини — це одночасно і уроки мужності для дитини, й передавання естафети від покоління до покоління, зв'язок різних історичних періодів. Під час спілкування з дорослими діти почувають себе невіддільними від минулого своїх дідів, батьків і матерів.

Подорожуючи з родинами, малюки безпосередньо знайомляться з Батьківщиною, її культурою, минулим і сьогоденням, відвідують меморіальні комплекси, які пробуджують у серцях скорботу за полеглими, любов і повагу до старшого покоління, що відстояло свободу й незалежність рідної землі.

За правильної позиції батьків такі подорожі можуть мати велике значення для виховання поваги до свого роду, до людей інших національностей, які зробили свій внесок в історію народу. Тому важливе завдання школи — тісна співпраця батьків і педагогів задля перетворення сім'ї зі стихійного у керований фактор впливу на формування громадянських і патріотичних почуттів дитини.

Ідейно-моральні цінності родини — природний шлях формування гуманістичної сутності

й національної свідомості дитини. Продовження справ свого роду, традицій взаємодії з іншими людьми, реалізація мрій і надій попередніх поколінь, позитивний мікроклімат у родині сприяють формуванню громадянськості дитини.

У дошкільних навчальних закладах вихователі ознайомлюють малят з державними символами, місцевими традиціями і відомими людьми рідного краю, проводять екскурсії по місту чи селу, надають інформацію, доступну для сприймання дітьми.

Молодший шкільний вік — період, коли відбувається усвідомлення дитиною свого “Я”, що є добрим підґрунтям для формування моральних якостей і знань про права й обов’язки. Саме тому його вважають сприятливим для закладення основ громадянськості. У початковій школі поглиблюють і розширюють знання учнів про український народ та Україну, формують громадянські почуття, свідомість, поведінку, спонукають юну особистість до зайняття активної життєвої позиції. Напрями й форми роботи в цьому руслі дуже різноманітні.

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Виховання — процес неперервний, тому і формування громадянськості відбувається у різній діяльності, до якої учні долучаються під час уроків, на заняттях групи продовженого дня, в позаурочний час, виконуючи проекти тощо. Детальніше розкриємо зміст роботи за цим напрямом.

Краєзнавча діяльність

Джерелом для плекання у молодших школярів громадянських чеснот є зміст навчальних курсів

“Українознавство”, “Культура добросусідства”, “Краєзнавство”, “Права дитини” і подібних. Отримання теоретичних знань на відповідних заняттях обов’язково слід поєднувати з виробленням громадянських навичок.

Аби сформувати в учнів систему громадянських знань, педагог може скористатися розповіддю про походження українців, їхньої мови, історію українського народу, його матеріальну й духовну культуру. Важливо, аби у своїй роботі вчителі послуговувалися фольклорними творами різних жанрів: прислів’ями, приказками, думами, легендами, дитячими пісеньками тощо. Головне, що має їх об’єднувати, — це теми: Батьківщина, родина, мова, громадянські чесноти, культурно-історичний і мистецький шлях українського народу. Великий виховний потенціал має також народний календар — своєрідна енциклопедія життя, трудової діяльності, культури, побуту і дозвілля українців.

У межах краєзнавчої роботи можна залучати дітей до такої діяльності: екскурсій рідним краєм, відвідування та впорядкування пам’ятників загиблим воїнам-визволителям, зустрічей з учасниками бойових дій, привітання ветеранів з Днем захисника Вітчизни, ознайомлення з пам’ятними й історичними місцями рідного краю, відвідування краєзнавчого музею. Варто також ознайомити учнів з біографіями видатних українців. Особливу увагу слід зосередити на постах, що народилися, вирости й досягли популярності саме у рідній дітям місцевості.

Цікавими і повчальними для молодших школярів мають стати тематичні виховні години громадянського спрямування: “Наша вулиця носить ім’я героя війни”, “Зростаємо патріотами землі, що Україною

**Зростаєм патріотами Вкраїнської землі,
Тож пізнаєм історію, бо ми вже не малі.**

(Це та наступне фото надіслала І. Гузан, СЗШ I–III ст. № 7, м. Стрий, Львівська обл.)

Знайдомтеся!

Комплект інтегрованих підручників для 2-го класу НУШ

Автори: О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко

Світ
ВІСНИК
ІНСТІТУТ

НОВА
УКРАЇНЬКА ШКОЛА

**Сучасним дітям –
сучасні підручники!**

За Типовою освітньою програмою,
розробленою під керівництвом Р. Шияна

До теми кожного місяця у підручниках

"Я досліджую світ"

- ✧ Сюжетна картина й оповідання, які допомагають розкрити тему місяця
- ✧ 2-3 проблемні запитання для досліджень та обговорень
- ✧ Компетентнісні завдання, вправи, досліді
- ✧ Повчальні комікси
- ✧ Завдання для самоперевірки

"Українська мова та читання"

- ✧ Літературні й пізнавальні твори, медіа-тексти, запитання і творчі завдання
- ✧ Завдання на дослідження мовлення
- ✧ Комунікативні вправи для групової та парної роботи
- ✧ Завдання на вправлення у правописі
- ✧ Театральний майстер-клас і створення власної книги

Додатково до підручників видавництво "Світлич" пропонує робочі зошити,
а також безплатне навчально-методичне забезпечення – матеріали для вчителя та учнів.

Завантажуйте підручники для ознайомлення

[SvitDovkola.org](https://svitdovkola.org)